

Hol 'igy, hol 'igy

Komáromi Zsófia Réka, Veres Zsuzsanna
konzulens: Kemes Balázs DLA
BME Építészmérnöki kar, Középülettervezési tanszék

TDK 2022

A csalfa emlékezetéről

“Mindig újra kitaláljuk a múltat, mert a múlt, mint olyan nem létezik.”

„Az emlékeinkben, könyveinkben, épületekben, költeményekben, fikciókban, regényekben van, másutt nincs múlt. Ezt rakjuk össze, mint egy puzzle, hol így, hol úgy.”

Földényi F. László

Film és emlékezet témára készített kisfilmünkben elsősorban egy olyan jelenség feldolgozására tettünk kísérletet, amely valószínűleg valamennyiünk számára ismerős lehet, amit már mindannyian tapasztaltunk, mégsem merengünk el rajta a hétköznapi életben.

Hogyan emlékezünk?

Lehet, hogy a mai nap forgatagából holnapra még velünk maradnak a mondatok, holnap után még dereng a beszélgetés, egy hét múlva egy fátyolos nevetés, utána egyre csak homályosodik; néhány villanás, egy elmosódott kép, talán egy illat sejlik fel, egészen addig, míg mindebből csupán egy érzés marad, minden más valahol messze jár. Így illanak el, koptak és csupaszodnak a napok egymás után.

Pedig emlékeink fontos kincsek, amire szükségünk van. Csak az emlékezés képessége révén tudunk különböző eseményekhez, tapasztalatokhoz, körülményekhez, emberekhez és tárgyakhoz viszonyulni. Az emlékezet teszi lehetővé, hogy az idő és a hely korlátain túlmenően működjünk. Kapcsolatot teremt a különböző tapasztalatok között és ez a mentális képesség szinte varázslatos. Szükség van rá a társas kapcsolatok kialakításában, a kognitív kompetenciák elsajátításában és a különböző problémák megoldásában.

Ma, amikor vizuális ingerek sokasága, események, élmények sodrása ragad el minket nap mint nap és annyi minden felejthetővé válik, nehéz is lenne az összes átélt pillanatot részletekbe menően feleleveníteni, egy-egy esemény minden darabkáját pontosan felidézni. Elménk akarva-akaratlanul válogat a rendelkezésre álló emlék - töredékek közül, melyiket is raktározza el. Ezek a számunkra legjelentősebb, valamilyen szempontból legmeghatározóbb pillanatok - főleg azok amelyekhez valamilyen érzést tudunk társítani - maradnak meg hosszútávon az emlékezetünkben. Ráadásul, mivel manapság számtalan lehetőség és eszköz áll rendelkezésünkre, melyek a mindennapi események dokumentálására szolgálnak és később az emlékezést segítik, lehet, hogy felületesebben szemléljük a körülöttünk lévő világot, kevésbé figyelünk fel a nagy képet alkotó minden egyes összetevőre. Néha egyszerűen csak feléljük a napokat, ahelyett, hogy megélnénk őket és a meg nem örökített elemek örökre a feledés homályába merülnek.

Persze azért ez a technika különböző vívmányai előtt sem volt máshogy.

“Nincs nagyobb rosta az időnél; addig-addig lebeg az, míg minden szemetet, minden fonnyadt vagy éretlen magot és minden gizgast ki nem hullat, hogy azokkal hízzék a feledékenység.”

Csokonai Vitéz Mihály

Amikor egy nosztalgikus pillanatban magával ragad minket érzelmeink áramlása és a múltban történt kedves pillanatok utáni vágyakozás, kétségbeesetten próbálunk először egyre mélyebbre és mélyebbre ásni, és vágjuk és mélyítjük azt az egészen feneketlennek tűnő gödröt, amelyből talán még mi magunk sem tudjuk, hogy mit, de valamit elő akarunk keresni. Körbe körbe járkalunk egy képlékeny, kusza, ködös, de ingergazdag térben. A nagy kutakodás közben előfordul, hogy innen is, onnan is elének tárulnak jelenetek, kisebb-nagyobb mozzanatok, melyeket mint egy építőkocka, kedvünk szerint pakolgatunk egymásra, aztán kicsit átrendezzük, csinosítunk rajta, ha hiányt érzünk kiegészítjük. Hol így, hol úgy... Kisfilmünk erről a furcsa - sokszor tudatunkon kívüli - jelenségről, az emlékezet torzulásáról és átalakulásáról szól.

Emlékeink konstruktívak. Rekonstruáltak. Az emlékezet úgy működik, mint egy Wikipedia-oldal: belemehetünk és megváltoztathatjuk, de ezt mások is megtehetik vele.

Elizabeth Loftus

A meséről

Az animáció adta lehetőséget megragadva, egy képzeletbeli, absztrakt világban, ahol bármi (de tényleg bármi) megtörténhet próbáltuk meg vizualizálni a múlt fogalmát, valamint az emlékezés és felejtés jelenségét, mindezt a mese műfaján keresztül.

Ennek fényében a mese fő főszereplője a megszemélyesített Emlékezés, és bár Nietzsche szerint a Felejtés létezése sohasem nyert bizonyítást és csak annyit tudunk, hogy vannak dolgok, amelyek nem jutnak eszünkbe, amikor fel akarjuk idézni őket, filmünkben mégis neki osztottuk a másik főszerepet.

A cselekmény kiindulási alapja az az állítás, hogy a múltat az emlékezés hívja elő, teremti újjá, és élteti, az emlékezés értelme pedig a múltban rejlik, belőle táplálkozik. A felejtés pedig gátol, elhalványít, vagy eltávolít valamitől, amit utána az emlékezés szeretne visszahozni.

A történet két dimenzióban játszódik, amelyek az animációban egymásra vetítve jelennek meg és folyamatos interakcióban állnak egymással. Ez azt szimbolizálja, hogy a fizikai térben történt események idővel megfoghatatlanná válnak és egy másik dimenzióban elevenednek meg. Így az “alsó” réteg, amelyet diafilm kockákon vetítünk egy megtörtént esemény emlékének a leképeződése. Ennek készítési folyamata - amiről a későbbiekben részletesebben beszámolunk - párhuzamba állítható filmbeli jelentésével: a diaképeken felbukkanó elemeket is a valós térben készítettük, lefényképeztük és hívtuk elő egy másik felületen. A sok, kicsi részlet, a színes emlékfoszlányok geometrikus formákat öltve statikusan jelennek meg és a nagy színes kavalkád elemei a történet előrehaladtával különböző kompozícióban állnak össze, attól függően, hogy a két főszereplő a második, digitálisan rajzolt, dinamikus dimenzióban miként alakítja az emléket. Ezzel azt szerettük volna szemléltetni, hogy a múltban történt események, tehát az emléket alkotó részek bár nem tudjuk hol vannak, változatlanok maradnak és csak az módosul, hogy utólag, a fejünkben miként rakjuk össze ezeket a darabkákat.

A legelső beállítás a múltat, ami az emlék építőelemeiből áll, abban az állapotában ábrázolja, amikor a Felejtés még nem győzedelmeskedett véglegesen az Emlékezésen. Néhány elem ugyan a Felejtés kontárkódásai miatt elhomályosult, de látszólag teljes a kép... egy ideig. Azonban szinte rögtön a történet elején jön a bonyodalom, amikor egy óvatlan pillanatban a Felejtés hirtelen bekebelezi az összes emléket, ezzel megsemmisítve mindent, ami az Emlékezés számára fontos volt. A Felejtés ugyanis azzal, hogy elvette az Emlékezéstől az emléket, ezzel együtt a múltat is semmissé tette. És bár az Emlékezés élteti a múltat, mint egyetlen dédelgetett kincsét, emlék nélkül nem tudja elvégezni feladatát és léte értelmetlenné válik.

történet

ember

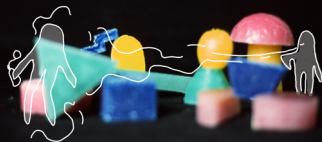
tér

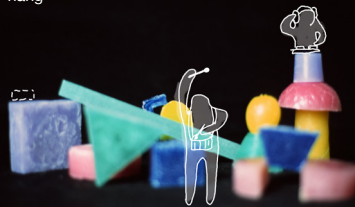
kép

illat

hang

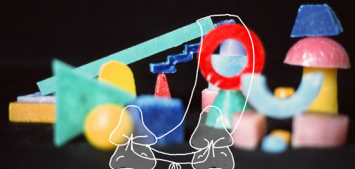
tárgy

íz

tapintás

A cselekmény ezen részén eltűnik az egész beállítás és csak a nagy sötétség marad, melyben az Emlékezés elvesztesen bolyong. Ám egyszer csak támad egy gondolata és elkezdi felidézni az ellopott múlt képét. Részletről részletre haladva idézi meg, majd rendezi át az egyes darabokat. Ehhez különböző eszközöket (a történetet, az embereket, a teret, a képet, az illatot, a hangot, a tárgyat, az ízt és a tapintást) segítségül hívva próbálja rekonstruálni a múltat. Ezek az eszközök arra utalnak, hogy emlékeinket az emléknyomok és az emlék felidézését segítő támpontok határozzák meg.

A mese végén egy nagyjából késznek tűnő kompozíciót látunk, az Emlékezés elégedetten pihen meg, úgy érzi, hogy ő megtett minden tőle telhetőt. Ám ekkor a háttérben - a történet elejéhez hasonlóan - ismét egy nagy huncut szempár jelenik meg, és ránk kacsint. Vajon kezdődik minden előről?

Analógról és digitálisról

“Az emlékezet foltos, mintha a filmet nem belemártották volna az előhívóba, csak ráspriccelték volna.”

John Hoyer Updike

A diafilm már akkor eszünkbe ötlött, amikor még csak a múltból gondolkodtunk és a film története még körvonalazódott csupán. Ez a technológia mindkettőnkben nosztalgikus jelentéssel bír és egészen a gyerekkorunkig repít vissza minket. Szekrényajtóra kifeszített lepedő, a vetítő zúgása, apa horkolása két képkocka között...

Emellett szerettünk volna az általunk már kipróbált filmkészítési technikákon túl új dolgokkal is kísérletezni. Szóval maga a diafilm amennyire régre visszanyúló emlékeket, annyira új élményeket jelentett számunkra.

Mi már úgy nőttünk fel, hogy körülöttünk szinte minden a digitális térben történik. Gyerekkorunkból még rémlik néhány kép, amikor nagyapáink, apáink analóg gépekkel fotóztak, és kíváncsi kistestvérünk egy óvatlan pillanatban felnyitotta a fényképezőgépet, ezzel megsemmisítve a nyaraláson előtt tekerest. Számunkra talán ezért, külön értékkel bírnak azok az alkotások, amelyek valós térben léteznek, kézzelfoghatóak, és ahol az egész előállítási folyamatot végig tudjuk követni mi magunk. Emellett megvan a varázsa annak is, hogy mivel limitált a fényképezhető képkockák száma, sokkal jobban végig kell gondolnunk, hogy mikor és mit kapunk lencsevégre, és ezáltal jobban is odafigyelünk a részletekre.

A diafilm technológia a direktpozitív eljárások csoportjába tartozik. A hagyományos analóg filmekkel ellentétben - ahol a film a látens kép előhívása és fixálása után negatív képet ad és csak később, levilágítással a megfelelő nyersanyagra lesznek pozitív képek - a diafilmek egyből pozitív képet adnak, tehát rögtön látható a fotográfia. Ennek az eljárásnak egyik következménye, hogy nehezen sokszorosíthatóak, hiszen nincs negatívjuk, amikkel ezt egyszerűen meg lehetne oldani. Ezért az ilyen felvételek többsége egyedi példány.

A diaképek sokáig „technikai ártatlansággal” rendelkeztek, mivel művészi médiumként kevésbé ismerték őket, ehelyett a dokumentációval kapcsolatos gyakorlati jelentőségük volt. A művészek körében az 1960-as években terjedtek el, akik az egyszerű és technikailag kifinomult történetmesélésre, valamint vizuálisan gazdag és szép képek létrehozására, megjelenítésére használták őket, kihasználva a diafilm kínálta nagy felbontású fotografiai minőséget. Az utóbbi években a művészek megint elkezdtek vonzódni a technológiához, mivel az elavulás szélén áll és egyfajta nosztalgikus tartalommal bír. A vizuális megjelenítés mellett felértékelődött a diatechnika eszközeinek élménye is, a művészek több esetben magát a vetítő szerkezetet helyezik előtérbe. A körhintás diavetítő ikonikus tárggyá vált és piedesztálon való elhelyezése és a diaképek váltásakor keletkező hang szorosan összefonódik a művek tapasztalatával.

Bár volt némi tapasztalatunk az analóg fényképezéssel (főleg a negatív leképezési technikával) kapcsolatban, amikor a fordított filmeket szerettük volna előhívatni, azzal szembesültünk, hogy nehezebb és ritkábban készített dolog, mint gondoltuk. Amikor elkezdtünk foglalkozni a témával megtudtuk, hogy E-6 néven is hivatkoznak rá, ez a szám a folyamatban használt különböző folyadékok számára utal, tehát sokkal időigényesebb az előhívás, mint a negatív filmeknél. Ráadásul amikor a film előhívására került sor azt hallottuk, hogy dia előhívó folyadékból jelenleg egész Európában hiány van. Végül egyetlen egy helyet találtunk Budapesten, ahol még maradt készleten a fluidiumból, de nekik is már csak annyi, hogy még a mi filmünket pont elő tudták hívni. Emellett külön izgalmat jelentett még, hogy egészen addig, amíg a filmek ki nem kerültek a laborból nem is tudtuk, hogy egyáltalán milyen képeket készítettünk. Egyfajta rizikó volt benne, hogy megfelelően állítottunk-e be mindent az expozícióhoz, mivel minden képkockánál egy esélyünk volt jól csinálni.

A filmünkben a diák mellett megjelenik egy második réteg is, amelyet digitális, „frame by frame” technikával, vagyis képkockánkénti rajzolással készítettünk.

A rajzokon a megszemélyesített Felejtés és Emlékezés látható. Maga az ábrázolásmód ropant egyszerű, egyvonalas grafika. Ez egyrészt nagyban gyorsította a kivitelezést, másrészt fontos szempont volt, hogy a felső réteg ne konkuráljon az alsó rétegen megjelenő színes tárgyakkal. A két alak emberi tulajdonságokkal és gesztusokkal felruházott, kicsit áttetsző, absztrakt megjelenést kapott. Az emberi testrészekhez hasonló részletek talán azzal magyarázhatóak, hogy mindkét lény olyan szellemi és megfoghatatlan fogalmakat testesít meg, amelyek emberségünkből adódnak, egész életünkben velünk vannak, mégsem tudunk hozzájuk konkrét képeket kötni. Hasonlóan az istenek, vagy a különböző mitológiai lények antropomorf ábrázolásmódjához, ebben az esetben is az emberi tulajdonságokkal való felruházás tűnt a legkézenfekvőbbnek. Bár néha felvillan egy-egy ujj, kibukkan egy nyelv, vagy kicsordul egy - két könnycsepp, a figurák mégsem öltenek teljesen emberi alakot, hanem megmaradnak az amorf paca szintjén. Mivel ezek igazából bennünk lezajló gondolat folyamatok, elméleti síkon történő, szeszélyes száguldások elménk girbe-gurba ösvényein, kiszámíthatatlan, és emberenként változó, tehát mi magunk sem mindig tudjuk, miként követi egyik gondolat a másikat, ezért sem kapott egyik figura sem konkrétabb, egyenesebb vonalakat.

táncol

sír

áll

fut

kiyél

szédül

ugrál

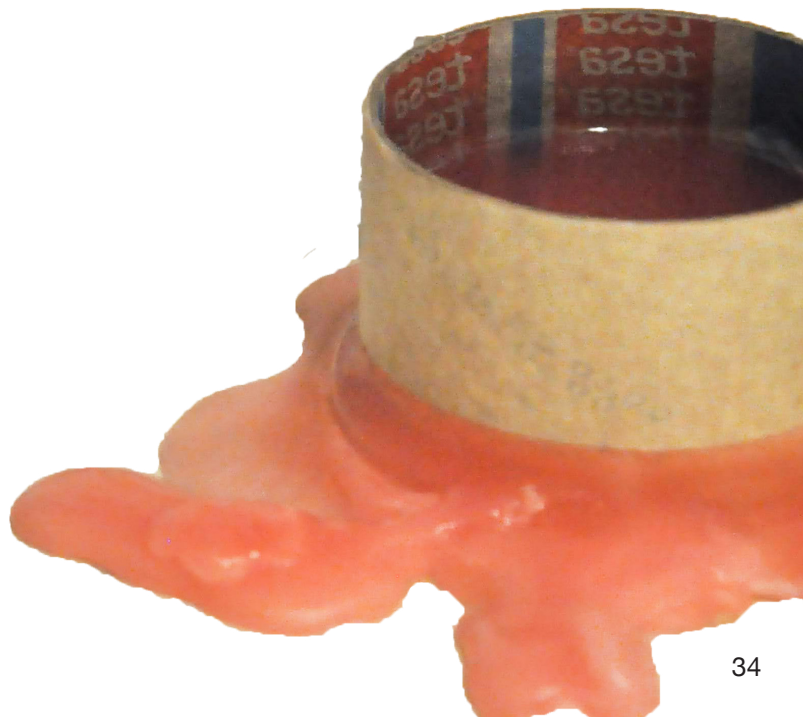
Csekély tudásunkat bevetve az animáció készítésénél először kis rutinra tettünk szert, majd mire úgy gondoltuk zökkenőmentesen halad a folyamat, sikerült véletlenül egy jelentős részét a munkának elveszteni. Ekkor hekker üzemmódba kapcsolunk és próbáltuk visszafordítani a visszafordíthatatlant, de sajnos hiába. A sors iróniája, hogy éppen az Emlékezés figurája és bevezető jelenetei tűntek el, a Felejtés pedig békében a helyén maradt...

A viasz viszontagságairól

“Emlékezetem viaszfigurái, olykor, ha alaktalanná gubancolódnak is, vissza-visszatérnek, és néha élesebben mutatkoznak, mint azelőtt.”

Tar Károly

Mivel a makettel egy megtörtént esemény emlékét szeretnénk volna ábrázolni és olyan anyagot kerestünk hozzá, ami tulajdonságaiban passzolni tud az emlékek sokszínűségéhez, zavarosságához és változékonyságához. Így esett a választásunk a viaszra. Ez az anyag transzparens, kicsit ködös megjelenésű, kedvünk szerint, szabadon formázható, könnyen torzul és bármilyen alakot magára tud öltetni, néha olyat is, amelyet nem szeretnénk.

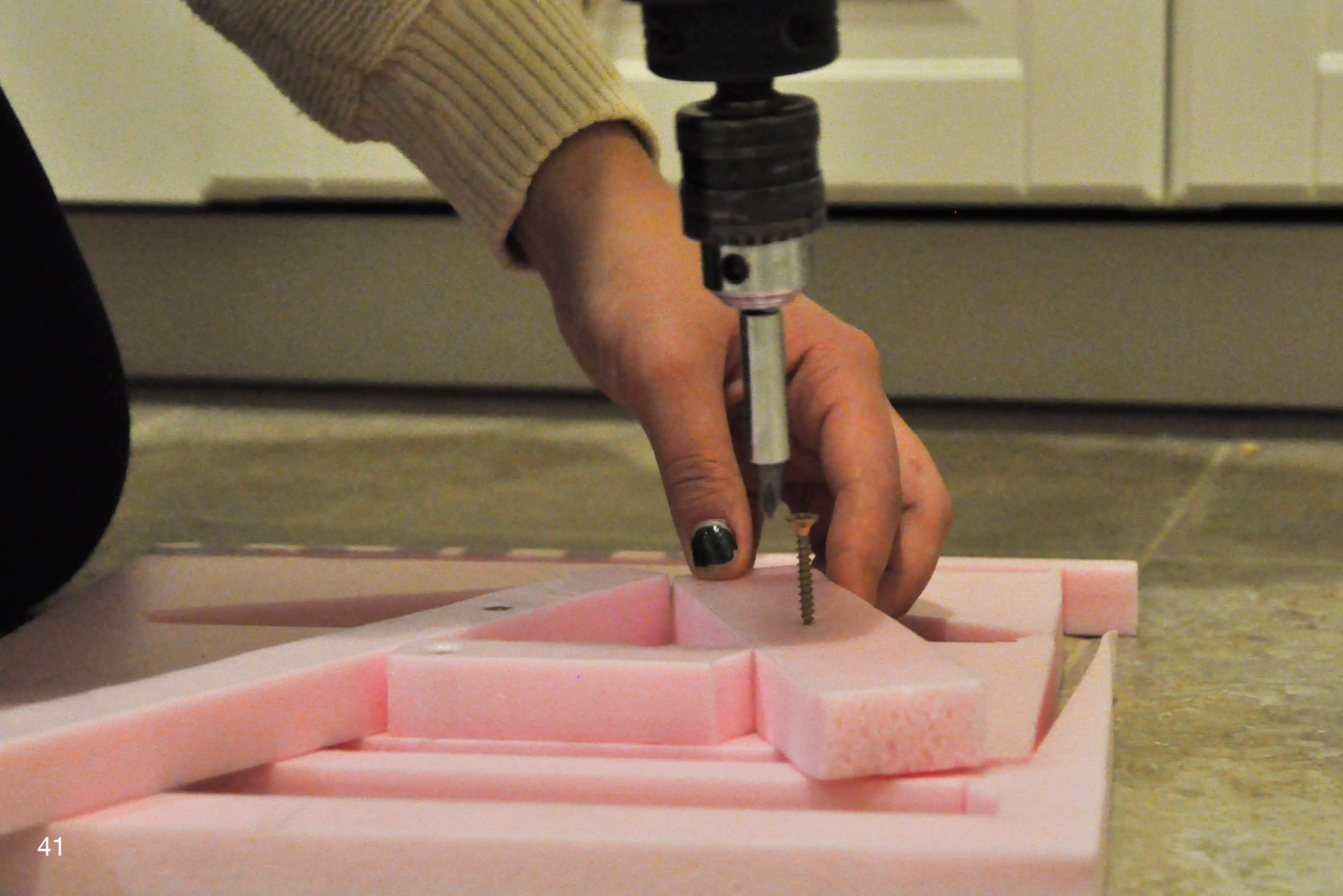

A diafilmhez hasonlóan a modell elkészítése is viszonylag kísérleti alapon működött. A legkülönfélébb, otthon talált tárgyakból, wc papír gurigából, szívószálból, gyógyszeres kapszulából, nejlonzacskóból, tojáshéjből, alufóliából, karácsonyi gömbökből (és miután vérszemet kaptunk szinte mindenből, amibe önteni lehetett) készítettünk zsalut, amelynek eredménye az volt, hogy az öntögetés végére az egész konyha viaszban úszott.

Igaz történet alapján...

Két ősi rivális civakodása egy napon addig fajul, míg egyikük ellopja ellenfele legfértettebb kincsét, azzal a céllal, hogy ellenlábását minden erejétől megfossza és véget vessen küzdelmüknek. A megbénított fél azonban nem adja fel, minden eszközt megpróbál bevetni, hogy elvesztett részét újraalkossa.

Rendezte: Komáromi Zsófia, Veres Zsuzsanna

Év: 2022

Hossz: 03' 18"

Műfaj: animációs rövidfilm

Forgatókönyv: Komáromi Zsófia, Veres Zsuzsanna

Dramaturg: Kemes Balázs

Vágó: Komáromi Zsófia, Veres Zsuzsanna

Zene: Komáromi Zsófia, Veres Zsuzsanna

Producer: Középülettervezési Tanszék

készítette: Kemáromi Zsófi, Veres Zsuzsi

konzultens: Kemer Balázs

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem

Középülettervezési Tanszék

Tudományos Diákköri Konferencia

2022

hol így, hol úgy

